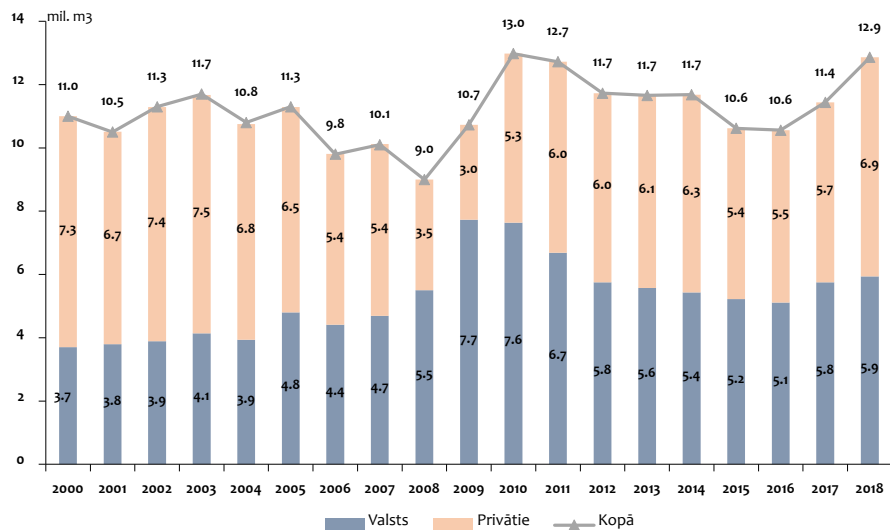

2. VAI LATVIJAS MEŽI NETIEK PĀRMĒRĪGI CIRSTI?

**CIRŠANAS UN IKGADĒJĀ KRĀJAS PIEAUGUMA
APJOMU VĒSTURISKĀ DINAMIKA
AIZSARGĀJAMO TERITORIJU PLATĪBAS
UN TO DINAMIKA**

Ik pa laikam publiskajā telpā izskan diskusijas par meža ciršanas apjomiem. Vieni uzskata, ka cērt par maz, citi savukārt uztraucas, ka par daudz. Pirmie argumentē, ka mežizstrāde nodara ļaunumu dabai, kura būtu vairāk jāaizsargā, kamēr otrie pauž pretēju viedokli – meža platību, kur prioritāte ir dabas aizsardzība un noteikti dažādi ierobežojumi meža izmantošanai, ir par daudz. Viedokļi ir dažādi, tāpēc katram pašam jāizvērtē informācija, lai atbildētu uz jautājumu, vai Latvijā meži netiek pārmērīgi cirsti.

Valsts meža dienesta (VMD) statistika liecina, ka kopš 2000. gada **ciršanas apjomi** valstī ir salīdzinoši stabili robežās no 10,7 līdz 13 milj. m³ gadā, vidēji – 11,2 milj. m³ gadā (skat. grafiku). Deviņdesmito gadu vidū ap

Meža ciršanas apjomi (milj. m³) valsts un pārējos mežos 2000.–2018. gadā¹.

1 Avots: Valsts meža dienests https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/54/24/VMD_Publiskais_parskats_2018_.pdf

Mežs klāj vairāk nekā pusi no valsts teritorijas un tā platība ar katru gadu palielinās.

75% no kopējiem ciršanas apjomiem nodrošināja valsts meži, savukārt gadsimta sākumā – privātie meži. Situācija atkal mainījās 2008.–2009. gadā ekonomiskās krīzes laikā, kopš 2012. gada ciršanas apjomi ir līdzīgi kā valsts, tā privātajos mežos.

Gan valsts, gan pārējie mežu īpašnieki apsaimnieko mežu atbilstoši *Meža likuma* prasībām, kas nosaka, kad ir atļauta galvenā cirte. Tas nozīmē, ja audze ir sasniegusi galvenās cirtes vecumu vai caurmēru, privāta meža īpašnieks, ja to neierobežo kādas normatīvo aktu prasības, drīkst to nocirst tad, kad vēlas. Parasti tas notiek tad, kad ir augsta kokmateriālu cena vai arī īpašniekam ir nepieciešami līdzekļi. Reizēm ir arī neplānota ciršana, piemēram, pēc snieglauzēm, vējgāzēm vai sanitārā stāvokļa dēļ, kad kokmateriālu ieguvī nenosaka paša īpašnieka vēlmes un vajadzības. **Privātajos mežos ciršanas apjomu nosaka pats īpašnieks**, savukārt **valsts mežos** kārtība ir nedaudz savādāka. Ciršanas apjomus piecu gadu periodam galvenajā cirtē **nosaka Ministru kabinets (MK)**, un

šai piecgadei (2016.–2020. g.) tas ir 24,6 milj. m³, iepriekšējā – 23,2 milj. m³ likvidās koksnes krājas jeb 4,6 milj. m³ gadā. Laikā no 1995.–1999. gadam noteiktais ciršanas apjoms galvenajā cirtē bija 5,675 milj. m³, savukārt no 2001.–2005. gadam – 16,6 milj. m³.

2006.–2010. gadā noteiktā ciršanas tāme valsts mežos bija 24,5 milj. m³ koksnes, bet tika nocirsti 30 milj. m³. Tas daļā sabiedrības izraisīja sašutuma vētru par mežu pārmērīgu izciršanu. Kādēļ radās tāda situācija? Līdz ar pasaules ekonomiskās krīzes iestāšanos strauji kritās kokmateriālu cenas. Privāto mežu īpašnieki par tik zemām cenām savus kokus nevēlējās tirgot, un mežizstrādes apjomi privātajā meža sektorā strauji samazinājās, radot tirgū koksnes deficītu. Meža un koksnes pārstrādes nozarēs bija investēti lieli līdzekļi, kā arī noslēgti līgumi par materiālu un produkcijas piegādi patērētājiem, tai skaitā starptautiskajā tirgū. Krīzes laikā arī darba vietu saglabāšana bija aktuāls jautājums daudziem lauku un pilsētu iedzīvotājiem. Ar MK noteiktajiem ciršanas

*Mežs pēc mežizstrādes tiek atjaunots,
un tā koššana nodrošina kvalitatīvu audžu veidošanos.*

apjomu valsts mežos nebija iespējams nodrošināt nepieciešamo izejvielu daudzumu rūpniecībai. Lai stabilizētu uzņēmējdarbību meža nozarē, saglabātu konkurētspēju un produkta noietu ārpus Latvijas, MK pieņēma lēmumu palielināt 2009. un 2010. gadā maksimāli pieļaujamo ciršanas apjomu valsts mežos par 4 milj. m³. Šāds lēmums deva iespēju plānot kokrūpniecības uzņēmumiem savu darbību, kā arī garantēja, ka koksnes trūkums nebūs šķērslis nozares pastāvēšanai. Uz ko pamatojās šis lēmums?

Viens no galvenajiem pamatprincipiem koksnes piedāvājuma ilgtspējības un nepārtrauktības nodrošināšanai – nedrīkst nocirst vairāk nekā pieaug! Latvijas valsts mežzinātnes institūta *Silava* (LVMI *Silava*) veiktā monitoringa¹ 2004.–2008. gada rezultāti liecināja, ka mežaudžu **ikgadējais koksnes krājas pieaugums** ir 26,15 milj. m³. Otrās meža resursu monitoringa cikls notika 2009.–2013. gadā, un tā rezultāti liecināja, ka ikgadējais koksnes pieaugums valstī sasniedz 27,3 milj. m³ koksnes. Jāņem vērā, ka katru gadu mežs arī dabīgi atmirst, vidēji 7,5 milj. m³ koksnes gadā. Koksnes krājas izmaiņas iegūst, no ikgadējā pieauguma atskaitot dabīgo atmirumu un izcirsto apjomu. Ja rezultāts ir pozitīvs, tas nozīmē, ka tiek cirsts mazāk, nekā pieaug.

Pēdējā desmitgadē vidēji ik gadu Latvijas mežos tiek iegūti ap 12 milj. m³ apaļkoku. Tas ir mazāk nekā dabiskais pieaugums, tāpēc Latvijas mežsaimniecību var raksturot kā ilgtspējīgu. Speciālisti aprēķinājuši, ka ciršanas apjoms līdz 2000. gadam sasniedza 90% no ikgadējā krājas pieauguma, 2005. gadā – tikai 72%. Līdz ar to apgalvojums, ka koki Latvijā tiek pārmērīgi cirsti, skatoties no krājas pieauguma, ir aplams.

Otrs iemesls, kas tiek minēts kā arguments pārāk lielai ciršanai, ir mežizstrādes negatīvā ietekme uz vidi, dabas vērtību samazināšanās vai videi nodarītais kaitējums. Dabas vērtību saglabāšanai Latvijā izveidotas **īpaši aizsargājamās dabas teritorijas** (kopskaitā 655), un daļa no šīm teritorijām ir iekļautas vienotajā Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamo teritoriju tīklā *Natura 2000*. Šo teritoriju apsaimniekošanu nosaka *Likums par īpaši aizsargājamām teritorijām* un citi normatīvie akti, kas prasa būtiskus mežsaimnieciskās darbības ierobežojumus un aizliegumus dabas rezervātos, nacionālajos parkos, biosfēras rezervātos, dabas parkos, dabas pieminekļos, dabas liegumos un aizsargājamo ainavu apvidos. Šo objektu apsaimniekošanu nosaka MK izdotie vispārējie aizsardzības un izmantošanas noteikumi.

1 <http://www.silava.lv/petijumi/nacionlais-mea-monitorings.aspx>

Jāatzīmē, ka visos mežos un visiem īpašniekiem jāievēro MK izdotie *Dabas aizsardzības noteikumi*² meža apsaimniekošanā, kas nosaka vispārējās dabas aizsardzības prasības meža apsaimniekošanā, bioloģiski nozīmīgu meža struktūras elementu noteikšanas un saglabāšanas nosacījumus un saimnieciskās darbības ierobežojumus dzīvnieku vairošanās sezonā (skat. [11. nodaļu](#)). Līdz 2001. gadam, kamēr bija spēkā *Likums par meža apsaimniekošanu un izmantošanu*, meža zemēs tika izdalīti **īpaši aizsargājami meža iecirkņi**. Šo iecirkņu saraksts bija visai plašs – 24 dažādi objekti, tai skaitā liegumi, parki, biotopi, īpašas audzes un meži. Tagad tiek izvērtēta to atbilstība mikroliegumu veidošanas kritērijiem, un līdz VMD lēmuma pieņemšanai par mikrolieguma izveidošanu vai par īpaši aizsargājama meža iecirkņa statusa atcelšanu, šajos objektos pastāv dažādi ierobežojumi, piemēram, aizliegums veikt galveno un rekonstruktīvo cirti vai veikt mežsaimniecisko darbību.

Mikroliegumu aizsargājamām putnu sugām, īpaši aizsargājamiem biotopiem, augiem, kukaiņiem meža zemēs izdala, pamatojoties uz *Sugu un biotopu aizsardzības likumu*³. 2014. gadā VMD izveidoja 72 mikroliegumus ar kopējo platību 843 ha, 60% no tiem valsts mežos (557 ha). 2018. gadā valstī ir 2417 mikroliegumi; to kopējā platība – 43,7 tūkst. ha, pēc platības 91% ir valsts mežos⁴.

2 <http://likumi.lv/doc.php?id=253758es>

3 <http://likumi.lv/doc.php?id=3941>

4 https://www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/54/24/VMD_Publiskais_parskats_2018_.pdf

Īpaši aizsargājamo un aizsargājamo teritoriju platību procentuālais īpatsvars valsts un privātajos mežos

<u>Teritorijas statuss</u>	<u>2005</u>	<u>2010</u>	<u>2015</u>
Īpaši aizsargājamās teritorijas			
privātajos	9,2	10,9	9,8
valsts	12,8	13,7	14,3
Kopā aizsargājamās teritorijas			
privātajos	14,4	15,4	17,4
valsts	23,7	26,4	29,7

2018. gadā dažāda veida **saimnieciskās darbības aprobežojumi** attiecās uz 13,5% mežu. Pusē no šīm platībām aizliegta kailcirte (6,6%). Tad seko mežsaimnieciskās darbības aizliegums (3,4%), kopšanas ciršu (2,4%) un galvenās cirtes aizliegums (1,1%). Valsts mežos šādas teritorijas ir 19,2% no kopplatības, pašvaldību mežos 13,7% un privātajos mežos 8,6%.

VMD statistika liecina, ka **īpaši aizsargājamās platības** valstī ir 12,1%, bet kopā **aizsargājamās platības** – 24% no mežu teritorijas. Privātajos un valsts mežos šie rādītāji būtiski atšķiras (skat. tabulu). Pēdējo desmit gadu laikā vērojama aizsargājamo platību īpatsvara palielināšanās valsts mežos un neliels pieaugums arī privātajos mežos. Informāciju par meža zemēm, kurās veikta meža inventarizācija, VMD uzkrāj Meža valsts reģistrā (MVR). Pēc MVR datiem, Latvijā kopumā ir aprobežoti 862,8 tūkst. ha jeb 28% no kopējās meža platības. Vairāk kā puse no šīm teritorijām (456,6 tūkst. ha) atrodas valsts īpašumā, nedaudz mazāk – privātpersonu īpašumā (383,8 tūkst. ha) un pašvaldību īpašumā (22,4 tūkst. ha).⁵

Ar katru gadu Latvijas mežos palielinās dažādu atpūtas objektu skaits, un teritorijas, kurās **rekreācija** ir viens no galvenajiem meža apsaimniekošanas mērķiem, valstī aizņem 8% no kopējās mežu platības.

Literatūra

1. Jansons, J. (2013) *Latvijas meža monitoringa programmas īstenošana. Latvijas meža resursu statistiskās inventarizācijas II cikla 3 gadu rezultāti. Ziņojums*. Salaspils: LVMI Silava. Pieejams: http://www.silava.lv/userfiles/file/Pasakumi/2013_04_19_Jansons.pdf.
2. Likums par īpaši aizsargājamām teritorijām. Pieņemts: 02.03.1993. Stājas spēkā: 07.04.1993. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=59994>.
3. Nacionālā meža monitoringa dati. LVMI Silava. Pieejams: <http://www.silava.lv/petijumi/nacionlais-mea-monitorings.aspx>.
4. MK noteikumi Nr. 936 *Dabas aizsardzības noteikumi meža apsaimniekošanā*. Pieņemts: 18.12.2012. Stājas spēkā: 01.01.2013.
5. *Sugu un biotopu aizsardzības likums*. Pieņemts: 16.03.2000. Stājas spēkā: 19.04.2000.
6. VMD statistika (ciršanas apjomi) – www.vmd.gov.lv.

5 <https://www.vmd.gov.lv/valsts-meza-dienests/statiskas-lapas/dabas-aizsardziba/statistika-par-aizsargajamam-teritorijam?nid=1695#jump>